

Die Postgebühr bar bezahlt
Poština plačana v gotovini

1 9 4 3 - 1 9 4 4

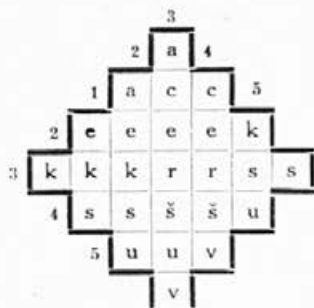
NAŠ

ROD

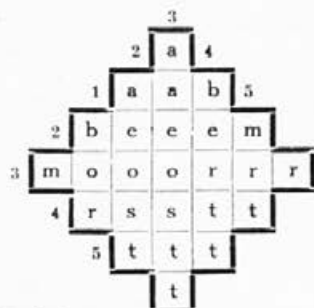
ŠTEVILKA ~ 3

CAROBEN LIK

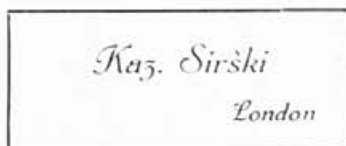
- 1 Češki skladatelj,
- 2 pristanišče ob Jadranu,
- 3 gozdna ptica,
- 4 oseba iz »Desetega brata«,
- 5 sledi slabemu dejanju.

CAROBEN LIK

- 1 zločinec,
- 2 vojaško bivališče,
- 3 oviralec rednega dela,
- 4 skavtsko znamenje,
- 5 soustanovitelj Rima.

POSETNIKA

Ugani poklic tega gospoda?

ENACBA

$$(a-b) + (c-\check{c}) + (d-e) + f-g = x$$

a = planinska staja, b = ploskovna mera, c = sveženj vej in zelenja, č = teža ovoja, d = vrsta krtač, e = belokranjsko žensko ime, f = obmejni davek, g = ime naše filmske igralka, x = naše narodno godalo.

A. Stritar

RESITEV IZ ST. 2

Križanka, Vodoravno: 1 Dreta; 5 cekin; 10 voza; 12 vaza; 13 oko; 14 peč; 16 vat; 17 prosena; 20 es; 22 kresi; 23 Ig; 24 dal; 26 Oka; 27 ara; 28 tisk; 30 lupa; 32 cedra; 33 oliva; 35 aloa; 37 Isar; 38 pi; 39 kosec; 42 do; 43 atlas; 44 Papin.

Navpično: 1 dvored; 2 Rok; 3 Ezop; 4 ta; 6 ev.; 7 kava; 8 Iza; 9 natega; 11 pesek; 14 poroka; 15 česalo; 18 r. k.; 19 ni; 21 satelit; 23 Iravadi; 25 Lido; 27 Apis; 29 sraka; 31 ulica; 32 capa; 34 Aron; 36 J(osip) S(tritar); 40 os; 41 ep.

Magični kvadrat. 1 vijak; 2 Ivana; 3 Janez; 4 Aneta; 5 Kazan.

Posetnica, Solski nadzornik.

RESILCEM UGANK:

Imena rešilcev bomo objavili v 4. številki.

Naslovna slika: prizor iz povesti »Jadralski«.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom

Letna naročnina je za skupna naročila L. 20— (2 liri mesečno), za posamezne naslove pa L. 25—. Posamezna številka L. 2:50.

Herausgeber und Drucker »Učiteljska tiskarna« in Laibach, verantwortlich Francè Štrukelj in Laibach. — Izdaja in tiska »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani, predstavnik Francè Štrukelj v Ljubljani. — Editore e stampa »Učiteljska tiskarna« a Lubiana, responsabile Francè Štrukelj a Lubiana.

Für die Schriftleitung und Verwaltung verantwortlich — Za uredništvo in upravnništvo odgovoren — Responsabile per la redazione e amministrazione Ivan Tavčar, Celovška 30.

JADRALCI

Samo Jenko

3. Nebeške višave.

Ko se je vrnil Janez od šolske maše domov, je že stal stričev motor pred hišo na cesti. Sonce je razganjalo zadnje ostanke megle in rožniška cerkev se je lesketala sredi nebesne modrine tako prijazno, kakor bi se hotela tudi ona veseliti z Janezom. Milo zvonjenje je napolnjevalo ozračje in dajalo prebujajočemu se dnevu praznično razpoloženje. Ni vsak dan praznik, posebno še tak ne, kakor bo današnji. Zakaj samo enkrat se ti izpolni goreča želja prvič. Ves srečen je Janez prisedel k stricu.

Po cesti, ki pelje na letališče, je drvel motor proti cilju. Kakor puščica je švignil mimo letališča in že sta bila za letalskimi lopami. Zavore so z lahničnim šumom ustavile motor na ozeleleni trati. Nekaj korakov po stopnicah in že sta stala pred lopo. Pripeljali so več letal na betonsko ploščad in pričelo se je polnjenje z gorivom. Moško sta stopila v lopo in se napotila proti omaricam, kjer sta se oblekla v posebno obleko, nataknila usnjeno kapo, široke letalske naočnike in šla v desni kot, kjer je bila velika jadratica. Stric mu je razložil in pokazal vse prijeme, na kar je Janeza posadil na sedež, da je lahko že sam poizkusil. Srce mu je začelo utripati tako divje, da je slišal odmev od sten, in čutil se je tako sproščeneja, tako ogromnega, da bi od samega zadovoljstva objel ves svet. Ni opazil, da je stric odšel na betonsko ploščad, kjer se je pričel pogovarjati z nekim gospodom. Šele ropot prvega letala, ki se je pripravljalo na vzlet, ga

je opomnilo, da je še vedno zemljan. Zdrznil se je, lahna rdečica je pobarvala njegov obraz in skoraj ustrašil se je svojih sanj, ki so ga zazibale v zračne višave.

»Janez, pojdiva!« se je oglasil stric. Janez je skočil z jadralice in se podvihal proti ploščadi.

Na travi je že stalo letalo pripravljeno za vzlet. Bilo je dvokrilno, imelo je kabino; lahko se je treslo, kot bi hotelo odvreči vso zaspanost in pričeti novo življenje, kakor pravkar ozelelena priroda. Tedaj je pristopil stric, odložil naočnike in jih vzel tudi Janezu.

»Ali ne bova letela z njimi?« je radovedno vprašal Janez.

»Mislil sem, da bova letela z odprtim letalom, pa mi je oni gospod odstopil svojega, ki ima kabino. Tako, zdaj pa greva!«

Šla sta do letala, na kar je stric stopil na spodnje krilo, odprl vrata in pomignil Janezu. Bila sta dva sedeža, drug poleg drugega, udobna kakor v avtomobilu. Ko je stric zaprl vrata, sta se privezala na mehke sedeže. Stric je potisnil neko ročico z levo roko naprej, z desno pa je prijel za krmilno palico. Zračni vijak, ki se je prej počasi vrtel, je izginil od naglega vrtenja Janezu izpred oči, motor je zapel svojo mogočno pesem. Pa samo za trenutek. Nato jo je umirjeno nadaljeval, prepolno melodij, ki jih vsako letalčevo uho po dolgi zimi tako željno pričakuje.

»Ali ne bova že vzletela?« je vprašal Janez, ko si je opomogel od prvega prijetnega vznemirjenja.

»Najprej moram ogreti motor, saj si videl, da je že prej deloval prav na lahko; sedaj sem njegovo delovanje pospešil. Še dobro minuto in vzletela bova.«

Tedaj je stric potisnil ročico naprej, motor je bučno zapel svojo pesem, stric je pritisnil nogo na vzvod, nagnil krmilno palico in letalo je zdrčalo po zemlji. Spočetka se je gibalo počasi, nato pa čedalje hitreje. Rahli sunki, ki so bili v začetku precej pogosti, so ponehali. Ozelenela tla so izginila počasi navzdol. Letalo se je odlepilo od zemlje in preletelo nizko ograjo letališča. Zavoj na levo, in že je bilo nad železniško progo, še trenutek in Janez je zagledal veliko poslopje, poleg nekaj hišic. Tako so bile majhne, da so se videle kot igračke. Mimo hiš pa se je nevidno, leno pretakala Ljubljana. Fužine. Vse se je odigralo tako naglo, da niti ni imel časa pomisliti na stvari, o katerih je razmišljal še takrat, ko je sanjal o prvem poletu. Naredila sta velik krog in prišla nad letališče. Tako majhno je bilo videti iz zraka. Na robu ob gozdu sta bili dve majhni beli piki, letalski lopi. Sredi ozelenega letališča pa se je belil napis LJUBLJANA. Tam v daljavi je bilo zakrito s komaj vidno kopreno mesto, iz katerega je zagledal od sonca ožarjeni nebotačnik z gradom in rožniško cerkvičo. Vrhovi okoliških hribov so se lesketali v prebujajočem se jutru. Tu cerkviča, ljubek potoček, obdan z drevjem, tam pot, ki se je vila kakor bela preproga po zeleni planjavi. Po dveh krogih je stric uravnal letalo proti mestu. Skoraj v višini nebotačnika sta preletela mesto med frančiškansko cerkvičo in zavila proti Rožniku. Kako čudno je vse to iz zraka. Tako tuje, kakor da bi prvič videl belo mesto. Že sta bila pri rožniški cerkvi, ko je stric okrenil letalo v oster zavoj in ga vzravnaval v divjem vzponu, tako da se je Janez nehote prijel z eno roko za želodec, z drugo

pa za vrat. Se mu je stric škodoželjno nasmejal, češ sedaj pa bo poklical sv. Urha na pomoč. Prav prijazno je vzel iz neke odprtine v kabini vrečico in jo dal Janezu. Pa ni bila to vrečica s sladkorčki, ampak je bila prazna in je Janez takoj uganil, kam meri stric. Lepo se je zahvalil in rekel, da je že dobro, čeprav mu je bilo kar tesno pri srcu.

»Sedaj pa povej takoj, če bi ti bilo slabo« je rekel stric, »naredila bova nekaj lupingov in sličnih umetnosti, brž ko prideva na tisoč metrov višine.«

»Kako pa veš, kako smo visoko?« je vprašal Janez.

In mu je stric pokazal eno izmed čudnih uric, ki so bile pritrjene na prečni steni kabine in ki jih Janez do sedaj še sploh ni opazil, čeprav jih je bil cel kup. Kazalec se je počasi pomikal do številke ene. Tedaj je stric rekel:

»Tako, sedaj pa le pogum, sicer ne bo nič hudega!«

Že se je nagnilo letalo proti zemlji. S svojo glavo bi pa Janez krepko pobčal tiste čudne urice, da ni bil privezan, tako je šlo strmo navzdol. Hiše, ki so bile videti kot drobne pike, so rasle kakor v sanjah. Žvižgalo je kakor ob najhujšem neurju, da so Janeza že kar ušesa bolela. Pa ni bilo tako hudo, drugače ne bi stric neskrbno gledal okoli sebe, posebno na Janeza. Kar naenkrat pa so hišice začele bežati, zemlja je izginila in prikazalo se je modro nebo. Motor je zapel svojo mogočno pesem in Janezu se je zazdelo, da ga je nevidna sila pritisnila ob mehki sedež. Pa samo za trenutek. Pokazala se je zemlja in zopet so rasle bele pike iz nje. Vedno bolj so se večale, pričele so bežati in že se je prikazalo obzorje. Precej daleč sta zagledala piko, ki je plavala po zraku. Kakor muha se je zdela Janezu. Tedaj je stric spet potisnil ročico naprej, zaropotal je motor, hitrost se je povečala in pika na obzorju je vidno rasla. Bilo je letalo.

»To je pa moj prijatelj Marko,« je gromko rekel stric, »ulovila ga boval!«

Tudi on je zapazil njihovo letalo in preganjanje se je pričelo. Že je Janez mislil, da sta ga ujela, ko je naredil nepričakovan obrat, in že je podil strica pred seboj. Po divjih zaokretih se je Janezu že kar mešalo pred očmi, da ni mogel več slediti divji igri. Tudi strica je upehala ta igra, saj je bil to prvi polet po dolgi zimi, in je pomigal Marku s krili. Usmeril je letalo proti letališču, ko je Janez milo pogledal strica.

»Aha, zdaj pa bo!« si je mislil stric in prašal Janeza: »Kaj boš povedal?«

»Ali bi lahko tudi jaz poskusil?« ga je boječče vprašal Janez.

»Zakaj ne, kar pogumno!« je odgovoril stric in pokazal, kako naj prime za palico. Se je junaško oprijel Janez palice, kakor Ribničan veje, ko se je potapljal v vodi. Presunkovito je bil zagrabil in letalo je takoj poskočilo, kakor da bi bilo na vrvici.

»Rahleje!« ga je poučil stric.

In res! Letalo je zadrhtelo, kakor da bi se hotelo otresti tuje roke, nato pa je mirno letelo naprej. Mogočnega se je čutil Janez, kaj se ne bi, ni majhna stvar voditi letalo. Poiskusil je še zaokreniti, letalo pa je zdrsnilo na krilo in bi šlo do zemlje, da ni stričeve roke, ki je ravnala letalo tako lepo in mirno, kakor bi pristavil stol k mizi. Priletela sta nad letališče, naredila velik krog in pričela pristajati. Mogočna pesem motorja je utihnila, le rahel šum je bilo slišati. Vedno bliže zeleni preprogi se je spuščalo letalo in že je rahel sunek oznani, da sta se dotaknila matere zemlje. Naenkrat sta bila pred ploščadjo in zračni vijak je nekajkrat zanihal, kakor da bi hotel požugati Janezu. Stric pa je že odprl vrata in izstopil. Tudi Janez je hotel za njim, a mu je bilo tako čudno v nogah, da je šlo stricu kar na smeh.

»Janez, le pogum!« ga je bodril stric in mu ponudil roko. Kakor v daljavi

je Janez slišal te besede, ki so prihajale vedno bliže. Polagoma je slišal že tudi druge in vse se mu je zdelo kot v sanjah.

S stricem sta šla k gospodu, čigar last je bilo letalo. Sedel je v pletenem naslonjaču na ploščadi.

»To je pa moj nečak, petošolec Janez,« ga je predstavil stric. »Podjeten fant. Komaj je prišel v Ljubljano, pa že hoče s tovariši graditi brezmotorno letalo.«

»Prav je! Mladina naj dela in tudi leti! Da bo imela vsaj nekaj od svoje mladosti! Kadar boste pričeli delati, se oglasi pri meni v tovarni, bomo že našli kakšno stvar, ki bi vam koristila pri delu. Le tako naprej!« je dejal prijazno gospod in se napotil s stricem v lopo.

Janez je odšel k letalu in si ga ogledal natančneje, čeprav je mislil, da je že prvič videl dovolj. Prišel je stric z gospodom, ki se je vsedel v letalo, stric pa je prijel za zračni vijak in ga zavrtel. Motor je vžgal, izpuhnil nekaj modrikastega plina, in letalo je zdrčalo po letališču. Stric in Janez sta stala v vetru, ki ga je letalo dvignilo za seboj in sta gledala za njim.

»Kdo pa je ta gospod,« je vprašal Janez.

»To je tovarnar Sever, uvideven mož, ki rad pomaga posebno mladim fantom, če vidi da so delavni in vztrajni. Le glej, da se boš dobro razumel z njim. Sedaj pa bova šla, le še vpisal bom poleť v knjigo.«

»Zgodaj si pričel letos Tine,« ga je ogovoril starejši gospod; »koga si pa pripeljal s seboj?«

Stric Tine je razložil, kdo je mladi mož, in ni trajalo dolgo, ko se je okoli nabrala cela kopica Tinetovih znancev in je vsak hotel vedeti, kdo je ta postavni fant. Zgodilo se je še celo, da ga je nekdo vprašal, če mogoče ne hodi na realko. Zasmel se mu je in ga potrepljal po rami; Janez je moral

vsem povedati, kako je bilo s tistim gimnazijcem v srajci.

»Dobro se je postavil,« so dejali, »naj fant še pije, da bo vedel, kdaj je preстал zračni krst!«

Šli so v kantino za lopo in so naročili vina, Janezu pa malinovca s sodavico. Pili so na Janezovo zdravje in bi ga zvrnili še štefan, da se ni oglasil zvon z bližnje cerkve in naznanil pol-dan.

»Zdaj pa le hitro, da ne bova tepena in da ne bo teta ves popoldan huda!« je dejal stric.

Prešerno so se zasmejali Tinetovi znanci, krepko so stisnili Janezu roko in bi komaj bilo dovolj, če bi imel dve desni in ne samo eno. Vsedla sta se na motor in Janezu se je zazdelo, kakor da je v letalu, ko sta vozila proti domu.

(Se nadaljuje.)

ČAČKOVA SMRT

Gustav Strniša

Naša nemirna ulica je onemela. Otroci smo si plašno pripovedovali, da je dobri stari Čaček zbolel. Vsi smo bili žalostni.

Čaček je bil grobar. Delal je po grobeh, sadil cvetje, rezal drevesca in pokopaval mrličce.

Kadar pa je bil prost, tedaj je bil naš, samo naš! Kaj nam je bil mar njegov žalostni poklic! Smrti nismo poznali, bila je tako daleč, da je niti slutiti nismo mogli. On, grobar, pa nam je prinašal življenje! Posedal je med nas, delil je bonbone, se veselo smehljalo, pripovedoval pravljice in prepeval stare pesmi.

Poslušali smo ga in bilo nam je, da čujemo preteklost, vso lepo in bajno, ovito v skrivnostnost in starikavo lepoto, toda čudovito živo.

In potem smo vriskajoči pohiteli z njim na staro gmajno, kjer se je starček razživel in razmahnil, se skrival z nami med grmičevjem, nas lovil in se prešerno hahljal, ko je spoznal, da je prepočasen in ne more nikogar doteči:

»Vidite, to je pa starost! Moja je vsa radostna, ker sem med vami, mlada je in razposajena, kajti z vami sem mlad tudi jaz, a okorna je, zato sem pa tak počasne!«

Zdaj je pa nenadoma zbolel. Zvedeli smo, da je zelo slab, da komaj govori in da bo kmalu umrl.

Otroci smo se zbrali na ulici in pričeli resno premišljevat, kaj naj storimo. Zedinili smo se in odhiteli na gmajno po cvetje. Nekateri so zleteli tudi na polje in, ko smo se sestali, smo ga šli obiskat. Počasi in tatinsko smo se zmuznili skozi vrata ter tiho obstali v mračni, mokrotni sobici.

Zagledali smo ga na postelji. Ob njem je sedela stara strežnica Mica, dremala in kimala.

Ozrl se je.

Že smo stali pri njegovi postelji in ga žalostno gledali. Njemu so pa oči zažarele, ko nas je spoznal:

»Otroci! Moji otroci!«

Dvignil je desnico, vozlasto od žilja, pa mu je takoj trudna padla na odejo.

»Cvetja smo vam prinesli!«

Tedaj mu je obraz zažarel, motne oči so se nasmehnile, solza mu je zablestela v njih, ko smo mu polagali cvetje na posteljo.

Stali smo molčeči in povešenih oči, kakor bi se nečesa sramovali in pričakovali nekaj posebnega.

»Otroci zapojte mojo pesem, tisto o domači gredi in belj hišici, ki sem vam jo jaz večkrat zapel.«

Tesno nam je bilo pri srcu in glasovi so se nam tresli, ko smo peli.

Starček pa je mežikal, odpiral usta nerazločno grgral in nas hotel spremeljati s hreščočim, umirajočim glasom.

Ko smo umolknili, je zaprl oči. Strežnica nas je brž odslovila. Pa se je takoj spet vzdramil, rad bi nas zadržal, otožno nam je zamahnil z roko.

Zvečer je starček umrl.

Prihodnji dan smo se pomenkovali samo o njem. Mala sosedova Anica je trdila, da je zvečer, prav tedaj, ko je umrl, zagledala v temni veži plameneč sij. To je moral pač biti angel božji, ki je prišel po njegovo dobro dušo.

Njen bratec Andrej pa je oporekal, češ da je bila ta plamteča svetloba blesteči kres, ker se je starčku prikazal njegov priprošnik sv. Janez, kateremu je vsako leto v družbi otrok zažigal kresove.

Zdaj bo pa ležal mrtev v zemlji do sodnega dne, smo se prestrašili.

Modri Pavle je takoj pripomnil, da to ne bo tako, kajti očka mu je pravil, da telo ne ostane mirno v zemlji, temveč segnije in se polagoma spremeni. Zato bo tudi truplo tega dobrega starčka preraslo v kaj posebnega. Morda se spremeni v dehtečo rožo ali pa v cveteč grmiček.

»Da, da! V grmiček se spremeni, a njegova duša bo drobni slavček, ki bo prihajal nanj prepevat,« se je oglasil tretji.

In potem je bil pogreb. Krsto smo obsuli s cvetjem, vsi ulični otroci smo pospremili starčka na njegovi zadnji poti. Sonce je sijalo, poletje je povsod trosilo svoje razkošje, še na pozlačnem križu nad krsto so trepetali prosojni žarki.

Mi smo pa bili žalostni, na jok nam je šlo, ko so spustili rakev v zemljo. Ko pa je zabobnela prst nanj, je mala Anica glasno zajokala.

Tiho smo plašni odhajali domov. Mali Rebernikov Andrejec nam je dejal, da nikakor ne verjame, da bi bil naš prijatelj umrl, kajti ko so ga položili v krsto, je dobro opazil, kako se je izza priprtih trepalnic komaj zaznavno smehljaj.

Zamišljeni smo ga poslušali in strmeli kvišku v sinji oblaček. Kdo ve, če ne potuje na njem naš starček v višave daleč, daleč, tja nekam, kjer so sveta nebesa.

Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji!

VIR SLADKOSTI

V vojnem času je sladkor racionalno živilo. Že zaradi tega vas bo, dragi čitateljčki »Našega roda« bržkone zanimalo, kako pridobivamo sladkor, kolikšna je poraba istega v mirnih časih itd. Zgodovina sladkorja omenja več vrst sladkorja in sicer: indijski sladkor, arabski sladkor in sladkor, ki ga v novjšem času pridobivajo iz sladkorne pese.

Indijski sladkor so že v najstarejših časih pridobivali iz sladkornega trsa. Že takoj v začetku moram poudariti, da se trsni sladkor in oni, ki se pridobiva iz sladkorne pese, razlikujeta ne samo po nastanku, ampak tudi po okusu.

Ljudstva iz dolin Bengalije in Asama so poznala trsni sladkor že v najstarejših časih. Sok sladkornega trsa so uporabljali za najrazličnejše namene. Seveda, v začetku našega štetja pa trsni sladkor vendar ni bil poznan ljudem niti kot rastlina niti kot sladkor. Nekako v 3. stol. po Kr. so se Indijci prvi naučili uporabljati sok trsnega sladkorja. S to ugotovitvijo pa lahko že tudi zaključimo poglavje o indijskem sladkorju.

Arabski sladkor. Znano je, da so Arabci in muslimani veliki sladkosnedeži. Če n. pr. Perzijec povabi nekoga na slavnostno pojedino, ga na koncu pojedine ne pogosti z likerjem in žganjem, kakor to store v evropskih hišah, temveč mu ponudi perzijska gosposinja mnogo okusnih slaščic. Na mizi je ob takšnih prilikah nešteto krožničkov z bogato izbiro sladkarij. Naj omenim nekaj teh? Grozdne jagode, sladke pastete, orchi v medu, osladkani mandeljni, sladke ploščice »calva« — vrsta izvrstnih piškotov, t. j. lecta, pomešanega z mandeljni in orchi, »baklava« — piškoti, namočeni v sladkorni melasi in sladkornem sirupu, na poseben način skuhanu sadje, orientalski konfeti, odlični po okusu

in prirejeni iz jabolčk, hrušk, smokev, kutin, jabolčnih olupkov, orehrov, vinskih jagod in lističev vrtnic ter še mnogo drugih stvari. Vseh res ne morem naštet, ker se bojim, da bi se preveč oblizovali že samo pri čitanju teh vrstic...

Vojaki iz Mezopotamije so zanesli sladkor skozi Egipt v Afriko in na Španško. Arabci so v južni Perziji uredili velike nasade sladkornega trsa in zgradili zanje tudi namakalne priprave. Toda z njihovim odhodom iz Perzije so vse naprave propadle.

V začetku 15. stol. je zašel sladkorni trs na Sicilijo, na Madejro, na Španško, iz Španske pa v Ameriko. Že leta 1515 pa je Amerika poslala prvo pošiljko svojega sladkorja nazaj na Španško. Takoj je bilo jasno, da domači španski sladkor po vrednosti ne bo mogel tekmovati s sladkorjem, ki so ga pridelali v Ameriki. Seveda je takrat še v vsej Evropi bila poraba sladkorja zelo malenkostna; in ljudje, ki so uporabljali sladkor, so se smeli prištevati k pravcatim razsipnežem in potratnežem. Večinoma so ga takrat uporabljali zgolj za zdravilo, zato so ga prvotno prodajali samo v lekarnah. Šele z uvozom kolonialnih dišav in kave, kakava in čaja, se je dvignila tudi poraba sladkorja in se polagoma razširila tudi med manj imovite sloje. Razmeroma dokaj pozno, t. j. šele v 18. stol., so bile v Amsterdamu zgrajene prve tovarne za sladkor. Tem so sledile sladkorne tovarne v Hamburgu, Draždanih, pozneje pa v francoskih mestih Orleansu in Rouenu. Vse te tovarne so za svojo proizvodno sladkorja seveda uvažale in kupovale sladkorni trs.

Pesni sladkor. V prvih 40 letih 19. stoletja pa so pričeli Evropci pridobivati sladkor iz sladkorne pese. Dokler niso poznali postopka, kako se more iz sladkorne pese pridobivati

sladkor, so uvažali sladkorni trs iz Kube, Portorike, Brazilije, Jave in s Filipinskih otokov. Indija sama ni nikoli izvažala kaj prida svojega sladkorja v Evropo, ker so ga sladkosnedni Indijci porabili vsega zase. Res pa je, da je Indija domovina sladkorja, zato so Evropejci dolgo nazivali sladkor kratko in malo z imenom »indijski sladkor«. Sladkorni trs potrebuje kaj mnogo nege, spočito in dobro pognojeno zemljo. Vseh teh pogojev za večje pridelovanje sladkornega trsa Evropa nima. Zato so leta 1865 Holanci napravili poizkusna polja na Javi, kjer so zasadili sladkorni trs in zgradili tovarne in laboratorije. Uspešno jim je, da so v 30 letih dvignili pridelok na trikratno višino prejšnjega. Šele v 20. stoletju pa so v Ameriki uredili tamošnji farmarji plantaže, ki so dajale toliko sladkorja, kolikor je bilo takrat povpraševanje po njem. Tako je Amerika postala kmalu svetovno tržišče za sladkor. Tudi Japonci niso hoteli zaostati in so uredili na Formozi polja za sladkorni trs. Zaradi ugodnega podnebja in odlične zemlje je bil pridelok odličen in, ker so bile tamkaj tudi delovne moči poceni, je domači japonski sladkor tekmoval z uvoženim ameriškim.

Pesni sladkor pa je prav za prav nemška iznajdba in zato ga zgodovina sladkorja tudi imenuje »nemški sladkor«. Kakor razvidite iz podatkov, je bila Evropa dolgo odvisna od uvoza sladkorja, s katerim je Evropo zalagala Amerika. Ko pa se je v 18. stoletju posrečilo Nemcema Andreju Sigismundu Marggrafu in Francu Karlu Achardu vzgojiti sladkorno peso in ko sta imenovana dva proučila tudi način pridobivanja sladkorja iz sladkorne pese, se je trgovina s sladkorjem osredotočila okrog Nemčije.

Marggraf je bil prvi mož, ki je predložil berlinski univerzi spomenico, s katero je dokazoval, da se pravi sladkor lahko pridobiva iz rastlin, ki

rastejo v Nemčiji, predvsem iz sladkorne pese. To spomenico so učenjaki prečitali, pa so jo potem založili med druge papirje. In gotovo bi to listino prekrila prah in pozaba, da je ni Marggrafov učenec Achard obudil v življenje. Ta je po navodilih Marggrafove spomenice napravil poizkus in leta 1789 posadil s sladkorno peso del zemljišča. Zgradil je tudi malo tovarno za pridelovanje sladkorja, ki pa je kmalu zgorela. Ker ni imel denarja, da bi podjetje obnovil, se je vrgel na druge poizkuse in izume. Šele mnogo let pozneje, ko je prejel podporo od nemškega kralja, si je kupil v Šleziji posestvo in na zemljišču ponovno nasadil sladkorno peso. Njegova mala tovarna v Šleziji je takrat predelovala dnevno po 70 stotov sladkorne pese v sladkor. Tudi to podjetje je kmalu propadlo.

V času francoskih vojn, ko je bila Evropa od Angležev strahotno blokirana in ko je bil vsak uvoz prekomorskega blaga prekinjen, je Napoleon prišel na misel, da bi se dal sladkor, ki ga je takrat Evropi zelo primanjkovalo, pridobivati iz sladkorne pese. Leta 1802 je na cesarjevo pobudo nastala v bližini Pariza mala tovarna za predelovanje sladkorne pese v sladkor. Stotnik Delessert je prejel državno podporo za to podjetje, delo v tovarni pa je od časa do časa nadziral sam Napoleon. Ko so prvi poizkusi v francoski tovarni za sladkor rodili povoljne uspehe, je bil cesar Napoleon tako navdušen nad tem, da je snel red Častne legije s svojih prsi ter ga lastnoročno pripel na prsi stotniku Delessertu, ki je vodil delo v tovarni. Na ta način se je Korzu in njegovim naslednikom posrečilo, da se je Evropa več ali manj gospodarsko osamosvojila glede oskrbe s sladkorjem in da ni bila več odvisna izključno od Angležev in njihovega uvoženega sladkorja.

Pravo sladkorno peso, ki jo še danes goje za pridobivanje sladkorja, je

vzgojil francoz Vilmorin, ki je križal divjo kolerabo s sladkorno peso. Njegova vrsta sladkorne pese vsebuje najvišji odstotek sladkorja.

Tako je sladkorna pesa izpodrinila sladkorni trs. V 20. stol. je Evropa uvažala samo še $\frac{1}{3}$ sladkornega trsa, $\frac{2}{3}$ porabljenega sladkorja pa so pridelale evropske tovarne sladkorja iz doma vzgojene sladkorne pese.

Največjo porabo sladkorja beležijo mesta, dočim je sladkor še danes potrata za podeželske ljudi. Kmetje imajo doma mleko, ki jim nadomešča sladkor, pa tudi cena sladkorja je bila vedno toliko visoka, da si štedljivi kmetje sladkorja niso omislili drugače, kakor samo za največje praznike v letu.

Meščani pa porabijo mnogo sladkorja za napravo raznih sadnih marmelad, za vkuhavanje sadja in za slaščice.

Vse vlade evropskih držav so z visoko carino na sladkor preprečile uvoz

ameriškega sladkorja, ker so se hotele glede sladkorja in njegove proizvodnje čim bolj osamosvojiti.

Zanimalo vas bo sedaj mogoče tudi to, kolikšna je poraba sladkorja v raznih državah. V letu 1933/34 je bila poraba na 1 osebo v 1 letu sledeča: Danska 56 kg, Anglija 48 kg, USA 45 kg, Nizozemska 37 kg, Francija 25 kg, Nemčija 23 kg, Italija 7 kg, Sovjetska Rusija 6 kg in Kitajska 2 kg.

Združene države Ameriške so leta 1932 porabile 30,000.000 ton sladkorja, od tega 12,000.000 ton pesnega sladkorja.

Države tekmujejo med seboj za gospodarske pridobitve, ljudje se vojskujejo, sladkorna pesa pa mirno raste na neizmernih poljih Evrope in spominja ljudstva, ki v vojnem času trpe, na sladkosti življenja, ki niso še izčrpane in ki bodo navržene v obilni meri tistim, ki bodo to vojno, ko sladkorja ni ravno na pretek, srečno preživeli...
L. Z.

LUČKA IN GROŠ

narisan Herman Cizerle

»Očka, daj mi, prosim, groš!«
»Kaj si le kupila boš?
Mar bonbonov, čokolade,
ali sladke marmelade?«

»Očka, grd si, to ni šala,
jaz beraču groš bi dala!

Pred šenklaščem, veš, stoji,
bled in siv in razcapan,
revež slep je in bolan,
prosi vbogajme ljudi!

Očka, daj mi, prosim, groš,
pridna bom, vesel me boš!«

MILNATI MEHURČKI

Miran Borko

Bilo je pred kakšnimi 250 leti v Londonu, prestolnici Anglije. Prav tedaj je bival tam slavni učenjak Newton.¹ Nekega dne se je po mestu nenadoma raznesla vest, da je veliki učenjak zblaznel. Zakaj neki? Nekateri ljudje, ki so šli mimo njegove hiše, so ga videli slonečega na oknu, ko je spuščal skozi tenko cevko lepe mehurje.

Učenjak ni zblaznel, temveč je hotel dognati vzrok lepim barvam na mehurjih, s katerimi se igrajo tisoči in tisoči otrok.

Ako hočemo raziskovati milnate mehurje, si jih moramo narediti trajne. Navadni milnati mehurji ostanejo v zraku celi le nekaj minut. In še to le v popolnoma mirnem zraku brez vetra. Mi pa si moramo narediti take, ki bodo ostali v zraku vsaj četrt ure. Slepí fizik in kemik Plateau² je v sredini prejšnjega stoletja iznašel posebno zmes, s katero lahko naredimo precej dolgotrajne balončke. Čitatelju priporočam, da si pripravi tako Plateaujevo zmes, s katero bo lahko napravil lepe dolgotrajne mehurje.

Vzemi 25 g zelo finega dobrega čistega mila in ga raztopi v enem litru destilirane vode. Nato milnato vodo v posodi segrej. Potem jo zopet ohladi na sobno temperaturo in ji primešaj 6'60 g glicerina. Celotno dobljeno zmes nato dobro premešaj in jo pusti nekaj dni v miru. Čez toliko časa jo vzemi in umetno ohladi do temperature 3° C. Potem jo precedi skozi papir za filtracijo (preceditev). Precej tekočino toliko časa, dokler ne postane popolnoma čista. S to tekočino si lahko z navadno slamico naredimo velike in bolj trajne mehurje. V posebno ugodnih okoliščinah se lahko drže mehurji nad četrt ure v zraku. S takimi mehurji boš lahko opazoval vse te pojave natančneje in dalje časa.

Kaj opaziš najprej? Sprva je mehur manjši in popolnoma brez barve. Toda brž ko je zapustil slamico, se veča. Obenem se spreminja tudi barva. Na istem mestu mehurja lahko v določenem času vidiš vse glavne barve. Najprej se bo lesketal balonček ali vsaj določeno mesto tega v lepi rdeči barvi, ki postaja vedno svetlejša. Čez nekaj časa vidimo že tu lepo rumeno barvo, ki preide polagoma v zeleno, nato v modro in tako prav do vijoličaste, pri kateri se mehur razpoči in pade na tla kot vodena milnata kapljica. Tako postane iz krasnega milnatega barvastega mehurja na mah milnata, za oči neprijetna kapljica.

Nastane sedaj vprašanje, zakaj so v milnatem mehurju, ki je po svoji naravi brez barve, tako lepe pisane barve? Ko se balonček razpoči, ne vidimo več v milnati kapljici lepih pisanih barv. Drugo, kar je pri tem zanimivo, je, da so te lepe barve tem bolj jasne, čim tanjši je mehurček. Vprašajmo se torej, zakaj se pojavijo na prozornem mehurčku tako lepe pisane barve? Zadeva je v resnici očarljiva za človeka, ki se zanima za prirodne pojave. Res, pravi čudež je, da nastanejo na prozorni snovi pisane barve, podobne tistim, ki jih lahko opazujemo v mavrici. To se je tudi vprašal slavni Newton in to je bilo povod, da se je »igral« kakor otrok z milnatimi mehurčki.

Učenjak si ni bil dolgo časa na jasnem, zakaj se pojavljajo te barve. Z raznimi drugimi poizkusi je prišel do zakona, o katerega pravilnosti se bo mo še prepričali.

Ako leži določena zelo tanka prozorna plast med drugima dvema pro-

¹ Čitaj: Njutn (1642—1728).

² Čitaj: Plato (1801—1883).

zornima plastema, se nam pokažejo lepe pisane barve.

To je osnovni zakon.

Prepričajmo se o pravilnosti tega zakona! Najprej pri naših milnatih mehurjih. Tanka milnata kožica je med dvema prozornima telesoma; med zrakom v mehurju in zunaj mehurja. Po gornjem zakonu se torej morajo pokazati te pisane barve.

Še nekaj primerov!

Pozimi, ko se zjutraj zbudimo, lahko občudujemo čarodeja na naših oknih: ledene rože. Voda, ki je bila na steklu, je ponoči zmrznila. Ko posije sonce, lahko opazuješ tudi v teh ledenih rožah lepe pisane barve. Tanka plast ledu je namreč med dvema prozornima pla-

stema: zraka z ene in stekla z druge strani.

Naredi še ta-le poizkus.

Vzemi skodelico vode in kani vanjo kapljo terpentinovega olja. Zaradi manjše specifične teže olja se bo ta kaplja raztegnila po vsem vodnem površju. V tej tanki plasti boš takisto opazil lepo prelivajoče se barve. Nastale so zato, ker je tanka plast terpentinovega olja med prozornima plastema: zrakom z ene in vodo z druge strani.

Ta Newtonov zakon torej v resnici drži. In barvam, ki jih tu opazamo, pravimo Newtonove barve tankih plasti.

(Se nadaljuje.)

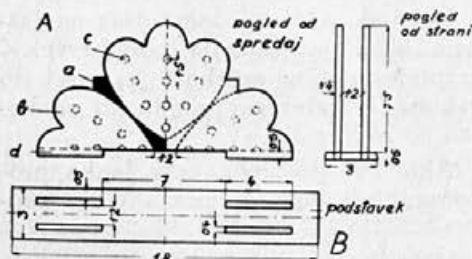
DARILCE ZA BOŽIČ

Miran Čobal

Božič je pred durmi. V dolgih večerih, ko ne veste, kako bi pregnali dolgčas, lahko naredite primerno darilce. Veliko večjo vrednost ima namreč darilo, ki si ga sam naredil, kot pa če ga kupiš. Ker pa gotovo ni danes denarja v izobilju, zato je bolje, da se sam poprimeš dela in narediš lahko res lepo in koristno darilce.

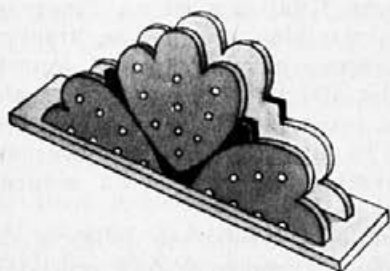
Vsak ima gotovo kos lepenke, čim debelejša je, tem boljša. Poleg tega potrebujemo še nekaj trdega barvastega papirja n. pr. rdečega, modrega itd., nekaj lepila (priporočljiv je zlasti Peligom, ker lepi tudi les).

Najprej lepo priredi sliko (1 A) na lepenko, ki naj bo vsaj 3 do 4 mm debela, in jo izrežeš. Če nimaš tako debele lepenke, zlepi več tanjših lepenk skupaj. Mere na slikah so navedene v cm (n. pr. 15 je 1 cm 5 mm). Vzemi ostre škarje ali nož, da se robovi ne bodo kvarili. Ko si izrezal oba enaka dela lepenke, nalepi na nju trd rdeč papir, ki naj bo nekoliko večji od lepenke. Trd mora biti papir zato, da se lepše prilepi in da se pozneje pri lakiranju ne pozna lepilo. Nalepiti pa ne smeš obeh delov (d), to je tam, kjer pride ta lepenka prilepljena v podstavek. Na drugi (notranji strani) pa prilepi bel papir. Ta je lahko tanjši, ker ga ne lakiramo. Obe tako nalepljeni lepenki deni sušiti, še bolje je pa, če ju obtežiš s težkimi knjigami, da se barvasti papir dobro sprime. Medtem ko se to suši, si napravi podstavek. Tudi tega naredimo iz debele lepenke. Izreže v podstavku, kakor jih kaže slika (1 B) napravi z ostrim nožem. Pazi, da si točno narisal, ker dru-

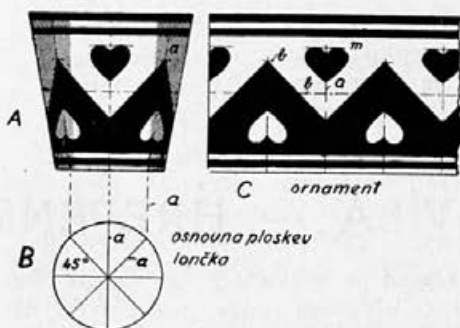
Slika 1.

gače se gornja lepenka ne bo tesno prilagala v odprtino podstavka. Odprtine morajo biti toliko široke, kolikor sta stranski lepenki debeli. Tudi ta podstavek oblepi z belim, trdim papirjem in ga daj sušit. Šele ko se vse to dobro posuši, nadaljuj z delom. Najprej obrežeš z ostrim nožem ali britvico barvasti papir, kar ga gleda čez rob. Sedaj izreži iz trdega črnega papirja obliko (a) in jo prilepi na določeno mesto, kakor kaže slika (1 A). Nalepi še pike iz belega, trdega papirja, ki naj bodo 4 mm v premeru, nato pa daj zopet sušit. Pazi, da bodo pike enakomerno porazdeljene! Ko je vse suho, prilepi obe stranski lepenki na podlago in stojalo za serviete je že gotovo. Da bo še lepše, kupi za 2 L. laka »express«, ki ga dobiš v vsaki trgovini z barvami, in ga s čopičem lepo namaži. Pusti, da se posuši, in darilce je gotovo.

Kdor je pa posebno spreten in ima na razpolago nekaj tankih deščic ali »vezan« les, ta naj vse to naredi iz lesa. Še veliko lepše bo in trpežnejše. Če hočeš les pobarvati z vodenimi barvicami, moraš les najprej odrgniti s raskavcem (steklen papir) tako dolgo, da bo čisto gladek. Nato nanašaj na les skoraj čisto suho vodeno barvo, kar z barvice. Čim večkrat prebarvaš, tem bolje. Da zlepiš podstavek in obe stranski deščici, potrebuješ mizarski klej. Najbolje je, če kupiš lepilo »Peligom«, ki zlepi tudi les. Ko se je vse dobro posušilo, lakiraj z lakom »express«. Če si pa dober risar, si izmisli še kake druge oblike.

Za prav posebno pridne imamo še eno delo: pobarvanje cvetličnega lončka tako, da bo na videz kot keramični izdelek. Zopet potrebujemo vodene barvice in lak »express«. Na trgu kupiš za par lir majhen cvetičen lonček (sl. 2 A). Najprej ga odrgni z

Slika 2.

drobnim raskavcem, da bo čisto gladek, nato pa razdeli osnovno ploskev lončka na enake dele, kakor kaže slika (2 B). Podaljšaj te črte (a) tudi na plašč! Tako je lonček razdeljen na enake dele. Sedaj si izberemo lep vzorec (ornament), kot je na sliki (2 C). Glavne dele tega vzorca, n. pr. srce, prerišemo na trd papir in ga izrežemo. Nato polagamo to srce ob črti (m) in ga obrisujemo s svinčnikom. Tako dobimo enakomerno razporejena in enako velika srca. Ostalo narišemo kar prostoročno brez strahu, kajti nepravilnosti lahko takoj zradiraš. Ko smo z risanjem gotovi, zbrišemo z mehko radirko vse nepotrebne črte kakor (a, b, m), tako da ostane čisti vzorec. Sedaj začnemo z barvanjem. Pazi, da imaš dober čopič, ščetine se morajo namreč končati v ostri konici. Barvo nanašaj na predmet kolikor mogoče suho in kar z barvice. Pazi, da ne boš zašel s čopičem čez črto, zato delaj počasi in s premislekom! Pri vzorcu, ki ga vidimo na sliki 2, uporabljamo črno in rdečo barvo. Po končanem barvanju ga lakiraj z lakom in videl boš, da trud ni bil zaman.

J E S E N

Gustav Strniša

Listi zveneli so, zadrhteli,
v vetru vrte se veselo,
drevje trepeče in jim šepeče,
kvišku za njimi je zaželelo.

Urne so ptice že perutnice
krepko razpele, daleč zletele,
da hrepenenje v novo življenje
sili na jug jih, so nam zapele.

Kje pa je žito? Sončno je sito
žarke blesteče nanj rešetalo,
da je žarelo in dozorelo,
mrtvo pod srpom ostalo.

V sinji daljavi, v sončni višavi
v pisanem plašču jesen nas pozdravlja,
nudi plodove, zrele sadove,
z njo se življenje v prirodi poslavlja...

SVILA — HREPENENJE GIZDALINK . . .

Danes že vsaka od vas, drage čitateljice »Našega roda«, pozna svilo, četudi se ne oblači vanjo. Lahko pa trdim, da vsaka le še ne vé, kako se svila izdeluje, zato vam hočem danes povedati nekaj o tej zlahtni tkanini, o kateri ne govore zaman, da ustvarja sanje in hrepenenje tistim ženam in deklicam,* ki so čezmerno gizdave . . .

Za pridelovanje svile je potreba imeti mnogo murvinih dreves, kjer se goje sviloprejke. Murva je drevo, ki privlačuje sviloprejkine metuljčke samice, ki odlagajo svoja jajčeca na liste murvinih dreves. Iz jajčec se izležejo gosenice, ki se hranijo z murvinimi listi. Te gosenice se silno požrešne. Žro in žro ter se debele dolge tri mesece. Ko pa je gosenica dorasla, prične izločati skozi dve odprtini, ki ju ima na glavi, 2 fini, tenki nitki. Potem prične obračati glavo tako, da sprede obe nitki v eno samo nit. To zavijanje traja 3 do 4 dneve, dokler se vsaka gosenica ne ovije v bubo, ki se imenuje kokon.

Sedaj se prične človeško delo! Kokone vložijo pridne človeške roke v posode, kamor spuste paro, da bube v kokonih poginejo. Potem kokone posuše, ko pa so suhi, jih potope v kadi s toplo vodo. To pa zato, da kokoni odnehajo, da se niti razpuste in da lahko prično navijati tanke nitke na

vreteno. To so — svilene niti! Potrebna so kajpa še razna dela, dokler ne gredo te nitke v tkalnice.

Murva je drevo, ki uspeva le v toplih krajih ob Črnem morju, Sredozemskem morju, Kaspiškem jezeru, v Indiji, na Kitajskem in na Japonskem.

Sviloprejkina gosenica se hrani najraje samo z mladimi listi murvinih mladik. Brž ko pojedjo gosenice mlado listje, poženejo na drevesih novi mladi listi. Iz jutrovih dežel je murva zašla v Evropo šele v začetku srednjega veka.

Kakor je Evropa vse dobro in slabo prejela od vzhoda, je tudi svilo dobila iz vzhodnih dežel. Domovina svile je Kitajska, saj so Kitajci že pred Kr. rojstvom znali izdelovati svilo. Pod smrtno kaznijo so kitajski cesarji prepovedali vsem Kitajcem, da bi kokone izvažali iz Kitajske. Kitajski kmetje so dolgo plačevali svoje davke fevdnim gospodom ne z denarjem, ampak s kokoni. Kitajska in Japonska sta še danes na prvem mestu pri izvozu svile v druge dežele.

Že v 3. stol. pred Kr. r. so Kitajci postavili okoli svoje države »kitajski zid«. Namen tega obzidja ni bil samo varovati državo pred sovražniki in njihovimi vojskami. Še bolj kot pred temi, so se Kitajci hoteli zavarovati pred divjimi mongolskimi tolpmami, ki so na

svojih urnih konjičih često poizkušali priti v odprta mesta ter tamkaj naropati svilo za svoje poglavarje in njihove hareme. Ta zid še danes stoji, četudi je star skoraj 2000 let. Vedno pa je kitajski zid tvoril ne samo politično, ampak tudi trgovsko mejo Kitajske. Skozi vrata kitajskega zidu so odhajale stoletja in stoletja kitajske karavane s svilo proti Turkestanu in v ostale sosednje pokrajine. V 1. stol. po Kr. r. pa so Kitajci Turkestan zavzeli in imeli kontrolo vse trgovine s svilo na vzhodu v svojih rokah... Iz luk Tir in Bejrut je prišla svila v Rim. Ta svila je bila lahka in prozorna in so jo nosile samo žene najbogatejših Rimljanov. Prvi mož, ki je nosil v Rimu svileno tuniko, je bil cesar Elagabel. Doma je bil iz Sirije in je prinesel s seboj v Rim tudi svilo in način orientalskega oblačenja.

Kitajska legenda pripoveduje, da je neka kitajska princesa, ki se je bila poročila v Tarinško kotlino, na oazo Co-tan, odnesla iz domovine kokone, ki jih je bila pri odhodu iz domovine skrila v lase. Tako je svila prvič odšla po tajnem potu v tujo deželo...

Iz Sirije je prišla sviloprejka v Carigrad, kamor so jo spet tajno prinesli trije grški duhovniki, skrito v svojih votlih palicah. V 7. stol. po Kr. je bilo izdelovaje svile v bizantinski državi že na višku in svila je veljala za najvažnejši carigrabski izvoz. Iz Carigrada so zanesli ljudje svilo in sviloprejko v Italijo in na Sicilijo, istočasno pa so jo že tudi Arabci razširili na Pirenejski polotok. V 10. stoletju po Kr. je bila Španija edina evropska

država z lastnimi predilnicami za izdelovanje svile.

Svila in nje uporaba je bila vedno razkošje. Samo bogatci in potratneži so se oblačili v svilo, dočim so trezni, redni in umerjeni ljudje vedno bolj cenili izdelke iz platna in bombaža ter volneno oblačilo.

Diktator mode v Evropi in v ostalem svetu — Pariz — je zagrešil, da je samo Francija v letu 1924 izvozila v druge evropske države za 3 milijarde frankov svile.

Danes odpade $\frac{1}{10}$ svetovne produkcije svile na Azijo. Združene države izdelujejo svilo, vendar v Ameriki ne goje sviloprejke. Ameriške tovarne uvažajo potrebne kokone iz Kitajske in Japonske.

Poleg prave svile, ki jo pridobivajo iz kokonov sviloprejk, je moderna proizvodnja iznašla tudi svilo, ki jo izdelujejo iz viskoze — smrekovih iglic in iz smrekovega lesa. O tem pa prihodnjič kaj več. Umetna svila je cenejša, a mnogo slabša in manj trpežna od prave.

Naš narod ni bil nikdar potraten v oblačenju. Naše lepe narodne noše ne poznajo svile. Platno, bombaž in volna so trpežnejša oblačila. To so dobro vedele tudi naše babice, ki so svoje narodne noše ukrojile tako, da so jih lako nosile za njimi še hčerke in vnukinje. In katera od vas, ima v sebi kaj ponosa, ne bo hrepenela po svileni obleki, temveč si bo, kakor dobre Belokrajinke, sešila platneno obleko in jo okrasila z lepimi vezeninami, ki so ponos našega preprostega ljudstva in kras dežele, koder živi pošteno in skromno slovensko dekle.

DETE MOLI

A. Debeljak

Ljubi Ježček, božja Matka,
dajta, da bom vedno priden,
da bo kava zmeraj sladka,
srajčka pa čimprej prekratka.

PRIGODE MALE NUŠKE

Drago Kocjančič

1. Kopel v gnojnici.

V neki vasici na Gorenjskem je živel mala deklica z imenom Nuška. Njen oče je bil uslužben pri železnici, mati pa je imela pošto. Mala Nuška je bila zelo radovedna in igrava, zato je marsikatero zagodla in jo poleg tega včasih prav pošteno skupila.

Lepega dne sta se z nekim dečkom podila po travniku. Nenadoma je deček izginil za vogalom bližnje hiše. Nuška se je seveda zapodila za njim. Pa je slabo naletela. Komaj je nekajkrat poskočila okoli vogala, že je tičala do kolen v gnojnici. Vsa obupana se je prijela za rob gnojišča in se potegnila iz smrdeče mešanice. Smrdelo je tako hudo, da si ni upala takoj domov. Prav gotovo bi jo mama pošteno natepla, kar se je zgodilo večkrat, saj je tudi dostikrat kaj neumnega storila. Zato je brez pomisleka skočila v vaško korito, kjer so napajali krave. Tam se je temeljito oprala. Mimo je prištorkljala stara ženica in ko je videla ubogo Nuško, kako se pere, je vzdihnila: »O, kako lepo krilce, kakšna škoda!« Končno se je Nuška naveličala pranja in odšla domov. Vsak, ki jo je srečal na cesti, se ji je smejal, ker kljub pranju je še močno smrdela. »Ta se je pa v gnojnici kopalala!« so jo dražili ljudje in se pri tem krohotali, da bi se Nuška najraje vdrla v zemljo.

Ko je prišla domov, je odšla takoj v kopalnico, kjer se je skopala. Da bi pa izgubila trdovratni duh po gnojnici, se je mazala z dišavami.

To pot se je stvar končala še precej brez ropota.

»Pa se drugič ne podi s smrkavci!« ji je dejala mama, ko je prišla Nuška iz kopalnice.

2. Z metlo ni sreče.

Nuška je imela brata Matijo. Držala se ju je le ta napaka, da sta si bila vedno v lasch.

Nekoč sta se zopet sprla. Nenadoma sta oba izginila, a sta kmalu pristrašila: Nuška z metlo, Matija pa s kosom premoga.

Pričela se je bitka: Nuška je udarila Matijo po glavi, Matija je vrgel kos premoga v — steklena vrata, da so se z žvenkom in klenkom sesula. Prihitelj je oče in Matijo pretepel, da je imel zadosti za dva dni. Matija je rekel, da je premog vrgla Nuška, a Nuška je dejala, da ga je vrgel Matija.

Tako je, otroci: če se prepirata dva, drug na drugega valita krivdo.

3. Če ima kdo prevročo kri.

Zopet je prepir in kričanje. Nuška in Matija sta se sprla, ker je Nuška pojedla malo več žgancev nego on.

To pot je bila Nuška praznih rok, Matija pa je imel za obrambo star, preluknjan čevljev.

»Ti bom že dal, požrešnica! Boš ti mene izzivala!« je zakričal Matija.

»Ti si pa dedec! Umazanec! Pojdi proč!« mu zabrusi Nuška.

»Pazi se! To pot ne boš odnesla zdrave kože,« jo svari Matija.

»V uho me piši, pa še samega sebe zraven, če hočeš!« mu dé Nuška.

»Hohohohohohoho, reva,« se ji zahahlja Matija.

Nuška ga nekaj časa pisano gleda, nenadoma pa poskoči in sune Matijo v prsa, na kar zbeži mami v naročje. Toda kmalu sta jo zvrabila »reva« in »strahopetka« na dvorišče.

»Ali sem te?« se zaroga Matiji.

»Ti jih dobiš, če mi še eno zineš, sem ti rekel. S čevljem jih dobiš!« ji odvrne Matija besno.

»Reva, reva,« je bil njen odgovor. Komaj je izrekla, že jo je dobila s čevljem po nosu, da se ji je vlila kri.

»Mama, mama!« je zakričala Nuška in se držala za krvaveči nos.

Mama je pritekla in ko je videla, kaj se je zgodilo, ji je izprala nos, medtem pa je oče Matijo pretepel, da je bil kar klobasast.

»Prav ti je!« mu je dejala Nuška, ko sta se zopet srečala.

In tako se je spet začelo. Če sta dva prevroče krvi, pač nočeta razumeti, tako da sta nazadnje oba tepena.

4. Kako je Matija pokončal mamino poročno obleko.

Nuškin brat Matija je imel veselje s tem, da se je oblačil v žensko.

Pa si je izmislil, da se bo postavil z mamino poročno obleko...

Tiho kakor miš se je splazil v sobo. Prebrskal je vse predale, in končno našel mamino poročno obleko. Ker mu je bila preširoka, si je potlačil spredaj in zadaj blazino, da je bil čisto podoben majhni, debeli ženski. Čez obraz si je del pajčolan, obul pa je mamine poročne čevlje.

Nato je odšel k linici, kjer prodajajo vozne listke. »Vozni listek za Ljubljano!« je dejal. Oče ga ni dobro pogledal, in je res že pripravljaval listek. Tedajci se je preoblečeni Matija spustil v smeh, da se je moral prijeti za trebuh. Oče ga je začudeno gledal, pa ga kaj kmalu spoznal. »Ti presneti pob,« je zabrunderal, »kar hitro se sleci, kajti če te zasači mama, se ti ne bo dobro godilo.« Matija se je odpravil v sobo.

V njej pa je bila mama. »Kaj bi radi? Vozne listke prodajamo spodaj!« je dejala. Matija pa v smeh. Mama ga nekaj časa zvedavo gleda, a ga kmalu spozna. »Poročno obleko doll!« zavpije. In kaj je hotel ubogi Matija? Mislil je pobegniti. A dolgo krilo se mu je zaplelo med noge. Padel je po stopnicah, se po njih valil, dokler ni priromal dol. Ko so Matijo odmotali, so z njega visele same zaprašene cunje. Mama ga je vsa besna potegnila v kuhinjo, kjer ga je prisilila, da se je drl kakor sraka.

5. Vesel začetek, žalosten konec.

Nuška in njena prijateljica Metka sta šli k znani rodbini na obisk.

Tam so se gostili, pili in peli do pozne noči.

Nuška in Metka sta ostali pri znanjih čez noč.

Domači sin Rudek je bil prijatelj vinske kapljice. Zato se je podal v vaško gostilno in si tam privoščil precejšno mero pijače.

Ponoči je prikolovratil domov. Že od daleč je bilo čuti njegovo najljubšo pesem:

»Mat' pa štruklje pečejo,
men' pa nič ne rečejo,
jaz pa kar naprej
jo režem in kosim!«

Ker si ga je Rudek nabral čez mero, mu je bilo ponoči slabo.

Zjutraj sta imeli Nuška in Metka veliko zabavo, ko sta gledali, kako Rudek izpira čevlje, v katere je ponoči izpraznil svoj želodec.

Ko so se mu vsi smejali, je dejal: »Vesel je bil začetek, a žalosten konec.«

6. Nuška prijateljica živali.

Nuška je bila velika prijateljica živali. Kjer koli je zagledala kako žival, je stekla k njej in jo začela božati, kakor svojo celuloidasto punčko.

Nekoč je hodila po vaški ulici. Nenadoma je zagledala psa v hudi borbi z mačko.

Nekaj časa sta se pes in mačka pisano gledala. Nenadoma plane mačka na psa in: »Kh, kh, kh, kh, kh, kh!« so se zadirali mačji kremplji v pasjo butico. »Uuuuuuuuu!« je zacvilil pes.

Kmalu pa se je položaj obrnil. Sedaj pa je pes temeljito razcefral mačji kožuh. »Mav, mav, mijaaaov, — kh!« je mačka poskočila in izginila za vogalom hiše.

Prav tedaj je prišla na pozorišče bitke Nuška. »Ubogi psiček!« je sočutno dejala in hotela pogladiti psa. Toda pes je najbrže mislil, da ga hoče Nuška udariti in je bliskovito skočil, zarenčal in ugriznil Nuško v roko. »Aaaaaaa!« je zakričala Nuška in se hitro odstranila.

Komaj je naredila nekaj korakov, že se je priliznjeno privila k njej mačka »Mav!« je zamijavkala in jela migati z repom. Nuški se je zdelo, da se hoče mačka z njo igrati in je zato posegla po njenem migajočem repu. Mačka je nehala mijavkati in je začela čudno gosti. Nenadoma so se ji zaiskrile oči. »Mijav, mav mrrr — kh, ph, ph, ph!« je zapihala in ogrebla Nuško po nosu. »Joj, boli!« je kriknila Nuška in zbežala.

Ta dan je imela Nuška posebno smolo. Mimo so prigagale gosi, ki jih je vodil gosak. »Gaga!« se je zadržal gosak in se zapodil za Nuško. Pričel se je divji lov. Gosak je Nuško končno po nogah, na kar je dostojanstveno odgagal k svoji družini, ki ga je slovesno sprejela.

Sedaj pa je bila Nuška prav taka, kakor poje pesem, ki jo je spesnil Mirko Kunčič:

Poglejte našo Nuško:
na čelu ima buško,
po nosu čudne čačke. —
pozdrav od naše mačke,
na roki pasji ugriz
in polno modrih lis,
nad zbirko teh okraskov
pa šop ožganih laskov.

7. Radiks vurcelj koreninice.

Bilo je prav na dan prvega aprila.

Ura je pravkar odbila enajsto, ko je mama poklicala Nuško v kuhinjo in ji rekla: »Pojdi mi iskat v lekarno radiks vurcelj koreninic, da bom skuhala juho!«

Nuška ni nič hudega sluteč vzela denar in jo mahnila v bližnjo lekarno.

Ko je vstopila, je vljudno pozdravila in dejala: »Prosim za pet krajcarjev radiks vurcelj koreninic.« »Kaj?« je vprašal lekarnar. Ker je bil kratkoviden, se je primaknil nekoliko bliže. »Kaj bi rada?« jo je ponovno vprašal. »Radiks vurcelj koreninice!« je dejala Nuška. — »Radiks vurcelj koreninic?« je vprašal zateglo lekarnar. »Poznam vse koreninice, pa vendar ne poznam nobenih koreninic, ki bi imele takšno ime!« Nenadoma pa se lekarnar lopi po glavi in se zakrohota: »Hahahaha! Ti si mami verjela in se ujela na limanice! Ali morda veš, da je danes prvi april? Mama je pač vedela in te potegnila, ker pomni radiks vurcelj koreninice po slovensko koreninice, koreninice, koreninice.

Nuška je lekarnarja gledala nekaj časa kakor žaba iz mlake.

»Veš kaj?« se je domislil lekarnar, »sedaj bova pa midva mamu potegnili. Skoči v trgovino in si kupi bonbonov za ves denar, ki ga imaš!«

Kar je Nuški lekarnar nasvetoval je tudi storila.

Ko je prišla domov, je dejala, da je koreninice dobila. Vsi so se rado vedno zgrnili okoli nje, da bi videli, kakšne so koreninice. Nuška pa je pokazala bonbone in dejala: »Kupila sem jih zato, ker ste me potegnili in jih bom tudi sama pojedla!« Nobeden ji ni bil nevoščljiv, ker so vsi vedeli, da ima prav.

Sedaj pa naj bo zgodb o Nuški dovolj. Danes je že gospa. Le včasih popoldne, ko šiva nogavice, mi pripoveduje, kako je bilo takrat, ko je bila še tako majhna kakor vi otroci.

KAKO JE POBIČ ŠEL V ŠOLO

Mladina ne sme podivjati, treba jo je negovati kakor mlado drevesce in kaj prida naučiti. Tako je premislil imeniten Butalec, pograbil je sinčka za roko in ga peljal v mesto. Spotoma mo je kupil še par čevljev, da ne bo hodil bos po svetu.

Ko sta našla šomoštra, je vprašal pobiča, če še prav ničesar ne zna.

»Nič,« je dejal oče.

»Koliko pa je star?«

»Komaj trideset let,« je pojasnil oče.

»Kaj? Tako star, pa se ni še nič učil?«

»Prmejš,« je rekel oče, »kaj pa naj še človek nauči v tridesetih letih? Imam jih petinšestdeset in še en dan čez, a vendar ne znam nič, da bi bilo kaj vredno.«

»Če se naj fant še kaj uči, bo slabo držalo,« je menil šomošter.

Med tem so se bila odprla šolska vrata in Butalec je zagledal šomoštrskega pomočnika, kako je s palico pre-

tepal učenčka. Očetu je postalo nekam tesno in je dejal: »Ljubi mojster, ni treba, da bi bil moj sin tako učen in spreten, ker res ni dobro, če je jajce pametnejše od kokoši.«

»Napravili bomo, kar se da,« je rekel šomošter in je povabil tridesetletnega Janezka v šolo.

»Prav,« je menil stari, »le to sem hotel reči, da bi za moj denar opravili z njim bolj na kratko, ker bi rad vzel pobiča s seboj domov. Stopim še do kovača, ki mi bo podkoval konja, potem pa se vrnem po sinka in vam pošteno poplačam vaš trud.«

»Če je tako, ga pa kar rajši takoj vzemite s seboj,« je dejal šomošter; »v tako kratkem času res nič ne opraviš z njim.«

»To mi je še najljubše,« je vzkliknil oče. Zahvalil se je šomoštru in mu plačal, prijel je sinka za roko in ga je peljal spet domov.

Pri Butalcih pa je imel učeni Janez velik ugled in rekli so mu odslej le »gospod magister«.

Lekarna

Mr. Deu-Klanjšček D.

(prej Kuralt)

Gospodsvetska cesta 4 – Tel. 39-20

*Izdaja zdravila za vse bolniške blagajne
Zaloga tu- in inozemskih specialitet*

*Kar potrebuje mladina v šoli in doma,
dobi po nizkih cenah*

v Učiteljski knjigarni

LJUBLJANA, FRANČIŠKANSKA ULICA 6

Klišeje eno- ali večbarvne, za časopise,
knjige, razglednice itd. izdeluje

Klišarna »Neografika«

Ljubljana – Sv. Petra nasip 23

MANUFAKTURNA TRGOVINA

ZAJC JOŠKO

LJUBLJANA

NABREŽJE 20. SEPTEMBRA

POLEG TROMOSTOVJA

Jantes Jva

trgovina s čevlji

LJUBLJANA, MESTNI TRG 14

*priporoča svojo lepo izbiro moških, ženskih in
otroških čevljev domačega izvora. Ročno delo.*

N u d i m o s a m o s o l i d n o b l a g o !

AUGUST KADUNC
LJUBLJANA
Mestni trg 8

PERILO lasnega izdelka — OPREME za novorojenčke

ROBERT GOLI

specialna zaloga platna,
belega in pralnega blaga

LJUBLJANA, Šelenburgova ulica št. 3

FABIANI & JURJOVEC

LJUBLJANA, STRITARJEVA ULICA 5

*Velika izbira damskega in moškega blaga, preprog,
zastorov, odej, perja, puha itd. Postrežba solidna!*

Priporoča se

MANUFAKTURNA TRGOVINA

A. ŽLENDER

LJUBLJANA, MESTNI TRG 22

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Sodnodepozitni oddelek, hranilniki, tekoči račun

Pupilarno varna

Izplačuje „a vista vloge“ vsak čas, „navadne“ in „vezane“ po uredbi

Za vse vloge in obveze hranilnice jamči ljubljanska mestna občina